

INNOVÁCIÓK A TANÁRKÉPZÉSBEN – ALULNÉZETBŐL**M. NÁDASI MÁRIA**

az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Karának
egyetemi tanára
nadas.maria@ppk.elte.hu

Az innováció, motiváció, a projekt, és idestova már a kompetencia is a leginkább inflálódott, legbizonytalanabb tartalmú szakmai fogalmaink közé tartoznak. Az egyértelműség érdekében az *innovációt* a következőkben egyszerűen *javító szándékú változtatásként* fogom értelmezni. Az innovációt a tanárképzésben vizsgálom, s úgy mutatom be, ahogy 1962 óta az ELTE pedagógia tanáraként – 1962–2005-ig a Bölcsészettudományi Karon, 2005–2009-ig a Pedagógiai és Pszichológiai Karon – megéltem, és ahogy visszatekintve ezt a közel fél évszázadot ezen a szálon felidézem.

Semmi túlzás nincs abban, ha azt állítom, hogy az *elmúlt fél évszázadban a tanárképzést a folyamatos innováció jellemezte. Ez a folyamat azonban három jól körülhatárolható, részben különböző sajátosságokkal leírható szakaszra tagolódik.* Az első szakasz 1997-ig tartott, a második szakasz 2005-ig, a harmadik szakaszban most vagyunk benne.

A három szakasz közötti különbséget nyolc szempont mentén vélem felfedezni:

1. Minek következtében jelenik meg az innováció?
  - = a képzés immanens terméke,
  - = oktatáspolitikai, oktatásirányítási célnak alárendelt.
2. Hogyan jelenik meg az innováció?
  - = latensen érvényesül,
  - = hosszas szakmai viták után, törvényhez, rendeletehöz kapcsolódik, expliciten jelenik meg,
  - = hosszas társadalmi és szakmai viták után törvényhez, rendeletehöz kapcsolódva expliciten jelenik meg.
3. Milyen szinten folyik az innováció?
  - = országos szinten,
  - = intézményi szinten,
  - = a tanárképzés érdekében folyó oktatás szintjén.
4. Mire vonatkozik az innováció?
  - = a tanárképzés szerkezetére,
  - = a tanárképzés céljaira,
  - = a tanárképzés tartalmára,
  - = a tanárképzésre fordítható időtartamra,

- = a képzésben a gyakorlat fajtáira, súlyára,
  - = a követelményekre, a követelmények rendszerére,
  - = az értékelésre.
5. Az országban folyó tanárképzéseket tekintve milyen irányba hat?
- = egységesítő,
  - = pluralizáló.
6. Mire fókuszál az innováció?
- = a közoktatás igényeire,
  - = a tudományos eredmények tanárképzésbe való integrálására,
  - = a felsőoktatás, a hallgatók szempontjaira,
  - = nemzetközi elvárásokra.
7. Milyen mértékű változtatásokat céloz meg?
- = kis lépésekben történő változások,
  - = néhány vonatkozásban jelentős változások,
  - = a tanárképzés egészét érintő jelentős változások.
8. Hogyan viszonylik az innováció a hazai előzményekhez?
- = összhangban van a közelmúlt hazai hagyományaival,
  - = a közelmúltban megszokott hagyományos megoldások mellett új vagy újnak tűnő megoldásokat is szorgalmaz,
  - = radikális változásokat tart szükségesnek.

Az első innovációs szakaszt pályakezdésem évétől, 1962-től 1997-ig számítom. Annyit azért az előzményekről is tudni kell (hiszen ez a szakasz objektíve biztosan nem az én munkába lépéssel kezdődik), hogy a tudományegyetemek 1949-től tanárképző egyetemekké váltak. Ennek az volt a lényege, hogy aki nagy nehezen felvételt nyert az egyetemre, a tanult szakokból tanári diplomát kapott (kivéve néhány természettudományi kutató szakot). Ennek érdekében a szaktárgyi tanulmányok mellett minimális pedagógiát és (a tanári munkához irreleváns) pszichológiát tanult. A gyakorlatok (hospitálás, tanítási gyakorlat) a gyakorló iskolákhoz kapcsolódtak. Rontotta a tanárképzés helyzetét (annak idején ezt is biztosan innovációnak tekintették), hogy néhány évig szünetelt a pszichológiaoktatás az egyetemen, s 1950–1957-ig a gyakorló iskolákat besorolták a tanácsi fenntartású, körzeti iskolák közé. Meg aztán érdemes tudni azt is, hogy ebben az időben a pedagógia tanszék személyi állománya sem volt független attól a körülménytől, hogy az oktatók egy része számára az egyetemen való oktatás a politika területén való tevékenykedés vagy sodródás eredménye volt.

1962-ben ezen a nehéz időszakon már túl voltunk, már lehetett pszichológia szakosnak lenni, már újra működtek a gyakorló iskolák, mindemellet a tanári munkára előkészítő óraszám minimális volt. Három egy féléves, két órás tantárgyat tanítottunk pedagógiából: neveléstörténetet, didaktikát, neveléelméletet. (Évekig az volt, az lehetett az egyik, újra és újra előkerülő legizgalmasabb kérdés, hogy a ne-

veléstörténettel kezdjük vagy zárjuk.) Csekély volt a szakterület keretében tartott módszertan órák száma is (ha egyáltalán volt ilyen), gyakorlatként pedig egy félévben három félnapos hospitálás megszervezésre nyílt lehetőségünk, szigorúan gyakorló iskolában. Az utolsó félévekben került sor a tanítási gyakorlatra ugyancsak a gyakorló iskolákban, a vezetőtanár irányításával, a szakterület felügyeletével.

Mégis innováció-gazdag időszak kezdődött a 60-as évek közepétől, mert pedagógiailag, pszichológiailag jól képzett fiatalok, majd a gyakorló iskolából, kutatóhelyekről érkező tapasztaltabb kollégák kerültek a Neveléstudományi és a Pszichológia Tanszékekre. Így visszatekintve tűnik fel, hogy ez a csapat milyen érdekes összetételű volt. Voltak középfokú tanítóképzőt végzettek, a pszichológia szakot is végzett pedagógia, illetve a pedagógiát is végzett pszichológia szakosok, és természetesen mindenki rendelkezett még a pedagógia és/vagy a pszichológia mellett egy másik szakon is diplomával. Alaptörekvésünk volt, hogy a hallgatókat a tanári munkával kapcsolatban reális ismeretekkel vértessük fel, hogy felismertessük, megérezzük a tanári munka szépségét, felelősségét. És mindegy ilyen minimális óraszámban kellett vállalkoznunk. Mindazok a törekvések, amelyek a tanácskezelés részéről (1) az óraszám megemelésére vonatkoztak, rendre elutasítást nyertek a kari tanácson – a diszciplínák képviselői személyes veszteségnek élték volna meg minden, a tanárképzés számára kedvező döntést. Arra azonban volt példa, hogy a neveléstörténet két órája került veszélybe valamelyik mohó szakterület részéről. A hatvanas években kialakult tehát egy tanárképzés iránt elkötelezett, jól felkészült oktatói gárda, és ezzel együtt maradt a tanárképzés ügye iránt közömbös egyetemi közélet, kari vezetés.

Az innováció ilyen körülmények között a csekély óraszámokon belülre korlátozódott, s ezen a később speciális kollégiumra/gyakorlatra kapott heti két óra sem sokat változtatott. Változtattuk a tartalmat, változtattuk a módszereket. A tartalom alakításának három forrása volt: a viharosan változó közoktatás; az egyre nagyobb súllyal megjelenő empirikus pedagógiai kutatások, az ezekben való részvételünk; s az, hogy jó tanárok akartunk lenni, akiket a hallgatók elfogadnak.

Mi minden történt a közoktatásban? Néhány példa: felbomlott az egységesség, megjelent a korrekció, a felzárkóztatás, a tehetség gondozás szükségessége; megjelentek a kísérleti iskolák, kísérleti osztályok; hosszas vita után megjelent 1978-ban a nevelés és oktatás terve, s a következő években ennek jó néhány módosított változata; 1985-ben megszűnt a szakfelügyelet, a pedagógiai munka tanári tervezésében puhultak az elvárások; az 1980-as évek végétől megjelentek a szerkezetváltó iskolák; 1990-től megszűnt az állam iskola állítási és fenntartási monopóliuma; megjelentek a reformpedagógiai koncepció alapján működő és az alternatív iskolák; megerősödött a differenciálás iránti központi igény; az 1993-as közoktatási törvény szentesítette az addigra kialakult állapotokat; az 1989-ben kezdődő társadalmi vita után megjelent 1995-ben a Nemzeti Alaptanterv; s az iskolák már –

több-kevesebb ellenállással – elkezdtek készíteni helyi pedagógiai programjukat, helyi tantervüket. És most aztán tényleg írhatnánk, hogy stb., stb.

Mi történt a neveléstudományban? A spekulatív, politikai felhangtól sem mentes írások után megjelent, megerősödött az empirikus kutatás; részben a közoktatás változtatásával összefüggésben, részben a külföldi tanulmányutak hatására, részben a neveléstudomány immanens fejlődésének eredményeként. Új témák jelentek meg: a programozott oktatás, a curriculum, a taxonómia, az optimális elsajátítás elmélete, a csoportmunka, reformpedagógia és ismét csak stb., stb. Kötelességünknek éreztük a hallgatók fejében ezeknek a kutatási eredményeknek az összekapcsolását a közoktatás (remélt) változásával. A kutatási témák között ezért kapott helyet kapott maga a tanárképzés is.

A tartalom folyamatos átalakításához illeszkedve kénytelenek voltunk az oktatás módszerein is változtatni. A hagyományos egyetemi előadást felváltotta az interaktív előadás (aminek a megvalósítása nagy előadási csoportban nem is olyan egyszerű), megjelent és a hallgatók körében kedvelt lett a mikrotanítás, s kidolgoztuk a gyakorlatok különböző változatait. A közoktatásban is felhasználható kutatási eredményeinket, nézeteinket a tanárképzésről publikáltuk, kötelező, illetve ajánlott irodalomként – nem csak az ELTE-n – használt tanulmányokat, kiadványokat készítettünk. (2)

Ebben a periódusban az innováció motorjai a pedagógia belső indíttatású, „belső égésű” oktatói voltak. Persze, nem tudtuk, hogy éppen innovációban veszünk részt, csak egyszerűen örömmel és sokat dolgoztunk.

Ennek az innovációs szakasznak a jellemzői a nyolc kritériumhoz visszakapcsolva a következők:

1. az innováció a képzés immanens terméke volt;
2. latensen érvényesült, rajtunk kívül – a Pedagógiai Tanszék vezetését leszámítva – senkit nem érdekelt, senki nem figyelt fel rá, mi meg természetesen tartottuk;
3. csak a pedagógia oktatás szintjére korlátozódott;
4. a tanárképzés tartalmára, módszereire, a gyakorlat új variációinak kidolgozására, súlyának növelésére terjedt ki;
5. a tanárképzés pluralizálódása irányába hatott, mert minden tanárképző egyetem pedagógia oktatói azt tehették, amit tudtak és fontosnak tartottak – az aktuális egyetem és tanárképzéssel is foglalkozó főiskola szabta keretek között;
6. az innováció egyszerre próbált tekintettel lenni a közoktatásra, a legújabb kutatási eredményekre és a hallgatókra, a felsőoktatás sajátos igényeire;
7. a változások kis lépésekben jelentek meg;
8. a változások összhangban voltak a közelmúlt hazai hagyományaival.

A 80-as évek végére egyre több kérdés merült fel országosan a felsőoktatással általában, a tanárképzéssel kapcsolatban különösen is. Az oktatási törvény felsőoktatási vonatkozásait érvénytelenítették, a szigorú szabályozottság után bekövetkezett a dereguláció időszaka. Fény derült a tanárképzés intézményi kiszolgáltatottságára. Mi pozitívan élhettük meg, hogy a 80-as 90-es évek fordulóján az ELTE-n zajló bölcsészképzés radikális reformja is kiemelten foglalkozott ezzel a problémával. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán a tanárképzés ügye iránt elkötelezett dékáni vezetés **(3)** szorgalmazásával összhangban a kari Tanárképzési Bizottságon keresztül el lehetett mondani, le lehetett írni, amit gondolatban „kitermeltünk”. Vita-vitát követett, konferencia konferenciát, és aminek rendre nekiütköztünk: a szakterületek képviselőinek félelme a pedagógiai-pszichológiai tárgyak térnyerésétől. Szembesültünk azzal az elképzeléssel, hogy az a jó tanár, aki jól tudja a szaktárgyát, a pedagógia, pszichológia csak sallang a tanárképzésben. Rendre bizonygatnunk kellett azt az evidenciát, hogy kiváló szaktárgyi felkészültség nélkül nincs jó tanár, de ha az oktatásban pedagógiai, pszichológiai felkészültség híján a tanulóakra nem vagyunk tekintettel, nem tudunk tekintettel lenni, akkor hiába a kiváló szaktárgyi tudás.

A 111/1997-es Kormányrendelet, *a második innovációs szakasz* nyitánya tehát hosszú (mintegy hét évig tartó), nehéz vajúdási időszak után született meg, de nagy változásokat hozott a tanárképzésben.

Miről rendelkezett? Szétválasztotta a tanárképzést és a tudósképzést, természetesen úgy, hogy továbbra is fontosnak tartotta a tudós tanár eszményét, de a tanári tanulmányokat, a tanárságot a képzés folyamatában ettől kezdődően választani lehetett (ezzel a bölcsészettudományi kar tanárképzési gyakorlatát tette általánossá). Megnövelte a pedagógia és a pszichológia órák számát, előírta a pedagógiai-pszichológiai komplex szigorlatot. Sor került új típusú gyakorlat bevezetésére; ekkor jelent meg a gyakorló iskolai (szaktárgy) tanítási gyakorlat mellett a nem gyakorló iskolában teljesítendő egyéni komplex iskolai gyakorlat, iskolaismereti céllal. A kormányrendelet előírta a szakmódszertanra fordítandó, megemelt óraszámot. Új elemként jelent meg a tanári szakdolgozat készítésének követelménye. A tanári képesítővizsgálóval, a külön tanári diplomával a tanári tanulmányok méltó befejezését tette lehetővé a kormányrendelet. (A tanárképzés és a tudósképzés szétválasztásával, a tanári képesítővizsgálóval egyébként a háború előtti gyakorlathoz nyúlt vissza.)

A magunk részéről örömmel vettük ezeket a változtatásokat, saját törekvéseink megvalósulását láttuk bennük. Ez természetesen nem jelentette azt, hogy nem kellett nagyon sokat tennünk a változások egyetemen belüli szervezeti, tartalmi, módszertani kidolgozása érdekében. Elkészítettük az új programokat; a pszichológia oktatóival közösen újra és újra ki- és átdolgoztuk a komplex szigorlati tételeket; ugyancsak a pszichológiai szakterülettel közösen megfogalmaztuk a tanári képesítővizsga kérdésköreit; külföldi példa nyomán beemeltük értékelési rendszerünkbe a portfóliót, barátkoztunk a pszichológusokkal, szakmódszertanosokkal vizsgán való együttműködés műfajával. Új segédleteket vagy segédletként is használható anya-

gokat dolgoztunk ki a tanárképzésben való tanulás segítéséhez. Vannak közöttük olyan munkák, amelyek több kiadást, átdolgozást is megéltek már, sőt országosan használtak a tanárképzésben. **(4)** Az új megoldások mellé azonnal kontrollt építettünk be (bár akkor még nem nagyon hallottunk a minőségbiztosításról): valamennyi tanárszakot végző hallgatót megkérdeztünk az egyes kurzusok után is, a komplex szigorlat után is, képesítő vizsga után is a képzés részleteivel kapcsolatos véleményéről, élményeiről. A saját munkánk fejlesztése során ezeket a véleményeket nagyon komolyan figyelembe vettük.

Ennek az innovációs szakasznak a nyolc jellemzője:

1. oktatáspolitikai, oktatásirányítási célnak alárendelten jelent meg és expliciten zajlott;
2. hosszas szakmai viták után a változtatás feladatait kormányrendelet mondta ki,
3. a tanárképzés minden szintjére kiterjedt,
4. a struktúrán kívül a tanárképzés minden összetevőjét érintette,
5. a tanárképzés egységességének irányába hatott, mind a tanárképző főiskolák, mind az egyetemek számára kötelező volt a kormányrendelet végrehajtása;
6. a kormányrendelet a kutatási eredményeket figyelembe véve elsősorban a közoktatás szempontjaira tekintettel készült;
7. néhány vonatkozásban jelentős változásokat hozott;
8. összhangban volt a közelmúlt hazai hagyományaival is, visszanyúlt a második világháború előtti megoldásokhoz is.

A kormányrendelet előírásainak megfelelő munkára való átállás során hamar meg kellett értenem: ha az innováció kiterjed mind országos, mind intézményi, mind a pedagógiai folyamat szintjére – a három szinten nem feltétlenül mozog együtt. Az innováció lassítására, fékezésére mind az intézménynek van lehetősége a feltételek hiányára való hivatkozással, mind a napi gyakorlat szintjén van mód eltolni az aszinkronitás irányába a folyamatokat.

A harmadik innovációs szakaszban most vagyunk benne. A „Bologna-folyamat” keretében sok-sok szakmai–pedagógiai vita, ütközés, egyeztetés eredményeit tükrözi a 289/2005-ös szakmai–pedagógiai felsőoktatási törvény.

Az előkészítő folyamatban a nemzetközi sugallatokat olykor követve, olykor azokkal perlekedve; a tanárképzéssel kapcsolatos hazai igényeket ismerve, olykor félreismerve, akár félremagyarázva sok-sok tartalmas vita, sok-sok egymás mellett elbeszélés zajlott le. Ez lényegében érthető is, hiszen a tanárképzéssel foglalkozók között néhány kérdésben évek óta nincs konszenzus, s egy ilyen nagyívű változás provokálja az eltérő nézeteket.

A változások alakításában az ELTE koncentráltan a Bölcsészettudományi Karból 2003-ban kivált Pedagógiai és Pszichológiai Kar tevékenységén keresztül vett részt.

„146. oldal
A 8. pont utáni 2.
bekezdésutolsó sor
szakmai-pedagógiai
space nélküli h. kjel”

Hová szúrjam be?

Ez a tevékenység kétirányú volt: a Kar már 2003-ban országos vitaülést rendezett (5), majd vezetőjén és képviselőin keresztül a Nemzeti Bologna Bizottságban igyekezett befolyásolni a történéseket; az egyetemen belül a tanárképzés ügyét a kialakuló ELTE-modellhez simítani az erre a célra létrejött bizottsági rendszer (Tanárképzési Tanács, Közoktatási Bizottság, Pedagógusképzési Tanács) szerepe lett.

A szabályozásnak (289/2005 (XII. 22) Kormányrendelet a felsőoktatási alapszintű mesterképzésről, valamint a szakindítás eljárási rendjéről) megfelelően a *legfontosabb változások* a következőképpen foglalhatók össze:

- az ötéves, egyciklusú tanárképzést felváltotta az öt és fél éves, kétciklusú képzés;
- a tanárképzés mesterszinten (5 félévben) zajlik, de ráépül az előző 6 félévre, a BA vagy BSc képzésre;
- a BA vagy BSc képzés keretében 10 kredit pedagógia, pszichológia készít elő a tanári mesterképzési szintre (de ez nem kötelező, ezt választani lehet);
- a tanárképzés egyetlen mester szak, amelyen belül különböző szakképzettségek vannak;
- két szakképzettség választása kötelező;
- a két szakképzettség eltérő creditszáma indokoltá teszi, hogy a két szakképzettséget illetően fő és mellék szakképzettségnek tekintsük (ez a megoldás a nemzetközi gyakorlatban ismert és bevált);
- a szakképzettségek részben megfelelnek a hagyományos tanári szakoknak, részben megjelentek új szakképzettségek (speciális pedagógiai modulok), amelyek főleg az iskolák működésében; a diákok életvitelében, értékeiben; az integráció következtében előálló változások kezelésére készítene fel;
- megnőtt a szakmódszertanok szerepe, ami kifejeződik az óraszámokban, pontosabban annak a szemléletmódnak az igénylésében, hogy a tanári mesterképzésben a szaktárgyak oktatása során legyen alapszempontra a szakterület tanításának tanítása-tanulása;
- új elem a képzést záró fél éves, nem gyakorlóiskolában teljesítendő iskolaismereti gyakorlat.

Mit lehet várni ettől a változástól? Hogy valóban azok mennek tanárnak, akik erre motivációt éreznek; hogy a képzés során a pedagógia, a pszichológia, a szakmódszertan jobban illeszkedik; hogy az elmélet és a gyakorlat összhangja inkább megteremthető lesz; hogy a pályára készülők mellett, hogy szaktárgyukban jól képzettek lesznek, a szaktárgy tanításának sajátosságait is megismerik, hogy átlátják az iskola világát, és a rájuk váró feladatokban sokszínű személyes tapasztalatot szereznek.

Mi is jellemzi ezt az innovációs szakaszt?

1. Az oktatáspolitikai, az oktatásirányítási kezdeményezésére, nemzetközi kötelezettség keretében, a felsőoktatás átalakításán belül került fókuszba.

2. Hosszas, gyakran heves társadalmi és szakmai viták után törvény, kormányrendelet szabályozza a tennivalókat.
3. Minden szintre kiterjed.
4. A tanárképzés egészére vonatkozik.
5. Az egységesség és a pluralizmus egyensúlyára törekszik.
6. Megkísérli figyelembe venni a közoktatás igényeit, a tanárképzéssel kapcsolatos kutatási eredményeket, a nemzetközi elvárásokat, s a felsőoktatás szempontjait is.
7. A tanárképzés egészét érintő jelentős változásokat ír elő.
8. Részben hagyományos, részben radikálisan új megoldásokat szorgalmaz.

Említettem már, hogy az innovációs folyamatoknál nem feltétlenül mozog együtt az országos, az intézményi és a gyakorlati szint. Ez most is megfigyelhető. Az országos és az intézményi szint együttmozgását a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság igyekszik biztosítani azáltal, hogy csak akkor kapják meg az intézmények a szakindítási engedélyt, ha annak a személyi, infrastrukturális, tudományos feltételei adottak. Azonban a gyakorlati, megvalósulási szint innovációhoz való viszonyában már sokféle lehet.

Az ELTE-n is, országosan is – hiába a sok tisztázó értekezlet, megbeszélés – még mindig lehet találkozni félreértésekkel, vitára ingerlő álláspontokkal. Mert előfordul, hogy valaki

- nem számítja bele a tanárképzést szolgáló tanulmányokba a BA vagy BSc képzést;
- nem tud azonosulni azzal a gondolattal, hogy nem csak a szaktárgyat kell jól megtanulnia a tanárjelöltnek, hanem azt is, hogyan lehet azt tanítani;
- nem tartja fontosnak a tanulókról való, az iskolák speciális feladataival kapcsolatos tudást,
- azt találja megfelelőnek, ami van, hiába a gyerekek egy-egy tantárggyal kapcsolatban megjelenő országos érdektelensége, tudatlansága.

A magam számára már megfogalmaztam, miért lehetséges az, hogy ezekkel a véleményekkel, félreértésekkel kapcsolatban olykor nemcsak az érvek, hanem a tények is hatástalanok. Azt leszögezhetjük, az új tanárképzési koncepció eredményes véghezvitelének érdekében mindannyiunknak változtatnunk kellett/kell korábbi, jól megszokott gyakorlatunkon. Lehet, hogy változtatni kell a tanárképzésben mind a szakképzettséghez szükséges, mind a pedagógiai, pszichológiai tananyag mennyiségén, belső struktúráján, egyes anyagrészek részletezettségén; lehet, hogy változtatni kell az egyetemi oktatás módszerein, ha a tanári munkára kívánjuk felkészíteni a hallgatókat (közben ne feledjük, mi magunk, a mi pedagógiai munkánk is mintául szolgál); lehet, hogy a tanárképzés tárgyaiban túl kellene lépni „az ismereteket én átadom, a tanulók vegyék át” szemléleten; lehet, hogy a módszertanoknak nemcsak a tudomány mai állását kellene tükrözniük, hanem a mai gyerekek, taná-

rok, iskolai segédletek, iskolai folyamatok sajátosságaival is összhangban kellene lenniük. *Sőt, nem csak lehet, hanem egészen biztos, hogy mindez kell. S változni, változtatni nehéz... Személyiség, gondolkodásmód, elhatározás, bátorság kérdése ez.*

Az ELTE PPK pedagógiai-pszichológiai moduljának kidolgozói is vállalkoztak – összhangban a 15/2006. (IV. 3.) OM rendelettel – a változtatásra. **(6)** Szakítani tudtak a nagy hagyományokkal rendelkező, általunk ismert, tanított, megszokott tananyag szerkezettel, tantárgyi rendszerrel. A tanegységek kialakításakor nem a tudomány struktúrájából, hanem a mai iskolában szükséges tanári tevékenységrendszerből indultak ki, s ahhoz rendezték a pedagógiai, pszichológiai, szociológiai tartalmakat. Új tanárképzési paradigma fogalmazódott meg, amikor kimondták: a képzés során a tanárjelöltek hétköznapi pedagógiai nézeteiből, előfeltevéseiből kell kiindulni. Az új képzésben részt vevők többet fognak tudni a mai gyermekekről, önmagukról, jobban fogják érteni a pedagógiai folyamatokat (szocializáció, nevelés, oktatás, tanítás, tanulás stb.), tájékozottabbak lesznek az iskolával mint működő szervezettel, az iskolát körülvevő társadalmi környezettel kapcsolatban.

Ez év (2009) szeptemberében iratkozott be a BA, BSc tanulmányait tanári mesterszakon tovább folytató első évfolyam. Az ehhez csatlakozó követő vizsgálat majd alapja lehet – ha szükséges – a folyamatos korrekciónak, továbbfejlesztésnek. Ki nem próbált, humán területet érintő fejlesztés esetén ez nem megkerülhető lehetőség, hanem kötelesség.

Jegyzetek

1. Az ELTE BTK Pedagógiai Tanszékének vezetője ebben az időszakban (1957–1977) Nagy Sándor egyetemi tanár volt.
2. A következőkben az első innovációs szakaszban általunk készített, a közoktatáshoz és a tanárképzéshez kapcsolódó munkákból sorolunk fel néhányat:
Bábosik István, M. Nádasi Mária (1970): *Az oktatás nevelő hatásának vizsgálata*. Tankönyvkiadó, Budapest.
Bábosik István, M. Nádasi Mária (1975): *Közvetett ráhatás a csoportmunkában*. Tankönyvkiadó, Budapest.
Buzás László (1974, 1980): *A csoportmunka*. Tankönyvkiadó, Budapest.
Buzás László (1967): *Az Új Iskola pedagógiája*. Pedagógiai Közlemények. Tankönyvkiadó, Budapest.
Falus Iván (1969): *A visszacsatolás problémája a didaktikában*. Tankönyvkiadó, Budapest.
Falus Iván (1972): A tanári hatékonyságról és a tanárképzésről. *Pedagógiai Szemle*, 12. sz. 1109–1123.
Falus Iván (1975): *Mikrotanítás*. OOK, Veszprém.
Falus Iván, Hunyady Györgyné, Takács Etel, Tompa Klára (1979): *Az oktatócsomag*. Tankönyvkiadó, Budapest.
Falus Iván (szerk., 1980): *Az oktatástechnológia*. Tankönyvkiadó, Budapest.

- Falus Iván (1985): A videotechnika alkalmazása a tanári döntéshozatal kutatásában. In: Pooór Zoltán (szerk.): *Képmagnetofon alkalmazása a pedagógusképzésben és a továbbképzésben*. V. OOK Veszprém, 41–55.
- Falus Iván (1986): *A mikrotanítás elméleti és gyakorlati kérdései*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Falus Iván, Golnhofér Erzsébet, Kotschy Beáta, M. Nádasi Mária, Szokolszky Ágnes (1989): *A pedagógia és a pedagógusok. Egy empirikus vizsgálat eredményei*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Falus Iván (szerk., 1993): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Keraban Kiadó, Budapest.
- Golnhofér Erzsébet (1978): A korszerű didaktika előadások szerepe a pedagógusképzésben. *Pedagógusképzés*, 2. sz. 57–66.
- Golnhofér Erzsébet (1986): Beszámoló az egységes pedagógia oktatás egyik lehetséges változatáról. In: *A pedagógia elméleti és gyakorlati oktatása az ELTE-n*. Az ELTE Tanárképző Bizottsága, Budapest, 103–109.
- Golnhofér Erzsébet, M. Nádasi Mária (1980): *A pedagógus tevékenysége a tanulók egyéni munkájának tervezésében és irányításában*. OOK Veszprém.
- Golnhofér Erzsébet, M. Nádasi Mária (1981): Tanárjelöltek a nevelés céljáról. *Magyar Pedagógia*, 3. sz. 305–310.
- Golnhofér Erzsébet, M. Nádasi Mária (1981): Munkatankönyv alkalmazása a pedagógusképzésben és továbbképzésben. *Pedagógusképzés*, 1. sz. 5–24.
- Golnhofér Erzsébet, M. Nádasi Mária (1982): Az elmélet és gyakorlat egységének érvényesítése a pedagógusképzésben és -továbbképzésben. In: Poór Ferenc (szerk.): *Képmagnetofon alkalmazása a pedagógusképzésben és a továbbképzésben*. V. OOK, Veszprém, 55–68.
- Golnhofér Erzsébet, M. Nádasi Mária, Szabó Éva (1993): *Készülünk a vizsgáztatásra*. Korona Kiadó, Budapest
- Kotschy Beáta, Golnhofér Erzsébet, Nádasi Mária, Falus Iván (1983): Tanárjelölt egyetemisták a tanárképzésről. *Pedagógiai Szemle*, 9. sz. 836–851.
- M. Nádasi Mária (1989): A pedagógusképzés tartalmi és módszertani továbbfejlesztésével kapcsolatos kutatások az ELTE BTK Neveléstudományi Tanszékén. In: Komlóssy Ákos (szerk.): *A pedagógusképzés és a neveléstudomány helyzete hazánkban*. Budapest, 235–249.
- M. Nádasi Mária (1993): A pedagógusképzés átalakításáról – konkrétan. In: S. Faragó Magdolna (szerk.): *Tanárképzésünk megújulása*. Budapest, 129–136.
- M. Nádasi Mária (1993): A pedagógia oktatása a tanárképzés keretében az ELTE BTK-n. *Magyar Pedagógia*, 3–4. sz. 173–186.
- M. Nádasi Mária (1986): *Egységesség és differenciáltság a tanítási órán*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- M. Nádasi Mária, Golnhofér Erzsébet (1985): Munkatankönyv a pedagógiai képzésben. In: Nagy Sándor – Szarka József – Szűcs Pál – Mészáros István (szerk.): *Tanulmányok a neveléstudomány köréből 1979–1984*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 304–319.

- Nagy Sándor (1981): *Az oktatás alapkérdései*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Nagy Sándor (1993): *Az oktatás folyamata és módszerei*. Volos Kiadó, Budapest.
- Petriné Feyér Judit, Mészölyné Fehér Katalin (1982): *Differenciált osztálymunka, optimális elsajátítás a gyakorlatban*. Pedagógiai Közlemények 23. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Réthy Endréné (1993): Bölcsészhallgatók vizsgateljesítményekkel kapcsolatos attribúciói. *Magyar Pedagógia*, 3–4. sz. 117–148.
- Réthy Endréné (1995): *Tanulási motiváció*. Új Pedagógiai Közlemények, Budapest.
- Szabolcs Éva (1981): Taxonómiák a nevelési célok rendszerében. *Magyar Pedagógia*, 2. sz. 183–191.
- Takács Etel (1965): A házi feladatok didaktikai problémái. In: Kiss Árpád – Nagy Sándor – Szarka József – Szokolszky István (szerk.): *Tanulmányok a neveléstudomány köréből*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 265–280.
- Takács Etel (1978): *Programozott oktatás?* Gondolat Kiadó, Budapest.
- Takács Etel (1985): *A részletes követelményrendszer értelmezése és továbbfejlesztésének lehetőségei*. OPI (Kézirat)

3. A Nemzeti Bologna Bizottság Tanárképzési Albizottságának vezetője: Hunyady György, egyetemi tanár volt.
4. A „111-es” végrehajtását támogató legfontosabb segédletek vagy segédletként használható/ használt publikációk:

Bábosik István (szerk., 1997): *A modern nevelés elmélete*. Telosz Kiadó, Budapest.

Falus Iván (szerk., 1998, 2003, 2009): *Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Nahalka István (1997): Konstruktív pedagógia – egy új paradigma a láthatáron (I–III.) *Iskolakultúra*, 2. sz. 21–33.; 3. sz. 22–40.; 4. sz. 21–31.

Nahalka István (2002): *Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? Konstruktivizmus és pedagógia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

M. Nádasi Mária (2001, 2007): *Adaptivitás az oktatásban*. Comenius Bt. Pécs, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

Réthy Endréné (2003): *Motiváció, tanulás, tanítás*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

2003-ban indult útjára az Oktatás-módszertani Kiskönyvtár sorozat (sorozat szerkesztő: *Golnhofér Erzsébet* – Kiadó: Gondolat Kiadói Kör – ELTE BTK Neveléstudományi Intézet, Budapest):

- Falus Iván, Kimmel Magdolna (2003, 2009): *A portfólió*. 102 o.
- Gordon Györi János (2003): *Tehetségpedagógiai módszerek*. 120 o.
- Lénárd Sándor, Rapos Nóra (2009): *Fejlesztő értékelés*. 124 o.
- Mikonya György (2003): *A tanításművészet módszere*. 128 o.
- M. Nádasi Mária (2003): *Projektoktatás*. 92 o.

Nahalka István (2003): *Túl a falakon*. 99 o.

Petriné Feyér Judit (2003): *A problémaközpontú csoportmunka*. 102 o.

Szivák Judit (2003): A reflektív gondolkodás fejlesztése. 83 o.

Vámos Ágnes (2003): *Metafora a pedagógiában*. 109 o.

5. A szakasz szakmai nyitánya az újonnan alakult Pedagógiai Pszichológia Kar 2003. szeptember 11-én tartott vitaülése volt. Anyaga megjelent: *Pedagógusképzés a 21. században*. ELTE-modell. ELTE, Budapest, 2003. 116 o.

6. A bolognai folyamat természetével, dilemmáival, megoldásmódjaival foglalkozó tanulmányok, írások:

Falus Iván (2005): Képesítési követelmények – kompetenciák – sztenderdek. *Pedagógusképzés*, 1. sz. 5–16.

Falus Iván (2005): Sztenderdek tanárok és tanárképzők számára. *Pedagógusképzés*, 4. sz. 143–146.

Falus Iván (2006): *A tanári tevékenység és a pedagógusképzés új útjai*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Falus Iván, Kotschy Beáta (2006): Kompetencia alapú tanárképzés: Divatos jelszó vagy a megújulás eszköze? *Pedagógusképzés*, 3–4. sz. 67–78.

Golnhofér Erzsébet (2007): Az átalakuló tanárképzés és a neveléstudomány. *Pedagógusképzés*, 4. sz. 45–50.

Kálmán Orsolya, Rapos Nóra (2007): Kellenek-e alapelvek a pedagógusképzés átalakításához? Európai tendenciák. *Pedagógusképzés*, 4. sz. 23–44.

A pedagógiai-pszichológiai modul kidolgozása során történt szemléletváltást mutatja be, az elvégzett munkát foglalja össze a *Pedagógusképzés a 21. században*. ELTE-modell. 2009-es konferencia kötete. A kötet címe: *Az ELTE PPK szerepe az átalakuló tanárképzésben 2003–2008*. 7–75. o. (Szerzők: *Golnhofér Erzsébet, Hunyady György, Kálmán Orsolya, M. Nádasi Mária, N. Kollár Katalin, Vámos Ágnes*)